

בעבודה זו אנתח את דמותו של אלכס דלארג' (Malcolm McDowell) שהינו הדמות הראשית ברומן ובסרט "התפוז המכני" (A Clockwork Orange). הסרט הוא מותחן פסיכולוגי משנת 1971 אשר הופק ובוים על ידי סטאנלי קובריק (Stanley Kubrick), והוא מבוסס על ספרו של אנתוני ברג'ס (Anthony Burgess) משנת 1961. כמו כן, אתאר את הרקע, ההיסטוריה, הקשיים והקונפליקטים עמם מתמודד אלכס, ואצע ניתוח פסיכופתולוגי לדמותו ואת האטיולוגיה העומדת מאחוריו כמו גם דרכי טיפול מומלצות.

רקע אודות דמותו של אלכס דה-לארג'

עלילת הסרט מתרחשת בבריטניה בעתיד דיסטופי שזמנו ומיקומו הספציפי אינם ידועים. אלכס, הדמות המרכזית בעלילה, הוא נער בן 15, בן למשפחה ממעמד הביניים ומתגורר עם הוריו בגוש דירות באנגליה. הוא מדבר "נאדסאת" שהינו סלנג המבוסס בעיקר על מילים באנגלית וברוסית, אך גם ממקורות אחרים כמו סלנג חרוזים קוקני, דיבור רומני ועגת תלמידי בית ספר. דיבורו של אלכס אריסטוקרטי ורהוט וכך הוא מצליח להתל באנשים אותם הוא פוגש. למשל, באחת מן הסצנות הראשונות של הסרט, מוצג כיצד דיבורו האינטלקטואלי וכושר הביטוי הגבוה של אלכס מעוררים בטחון באישה עליה הוא מנסה להערים, כך שהיא מסכימה להכניס אותו אל ביתה.

בגילו הצעיר, אלכס כבר מוכר ברבים ממוסדות הנוער העברייני במדינה. הוא מבלה את ימיו בהברזה מבית הספר ובהאזנה למוזיקה קלאסית. במיוחד אוהב אלכס את לודוויג ואן בטהובן, אותו הוא מכנה בדרך כלל "לודוויג ואן". תוך כדי האזנה למוזיקה זו הוא מפנטז על השתוללות אינסופית של מין ואלימות. העדפתו המוזיקלית של אלכס ממקמת אותו כלק מהמעמד הבריטי הגבוה. על יצירה של רושם זה משפיע גם הלבוש האלגנטי: המגבעת והשלייקס שעוטים אלכס וחבורתו יוצרים רושם של מעמד אריסטוקרטי ושל טוהר אנושי, חברתי ומוסרי, בעוד שההיפך הוא הנכון ואלכס הוא למעשה התלגמות וביטוי של רוע חסר מעצורים.

בהתנהגותו, אלכס יוצא ואף מתריס נגד מוסכמות מקובלות של התנהגות. אלכס מצטייר כסוציופנת ששודד, אונס ותוקף אנשים חפים מפשע למטרות של בידור ושעשוע חולני. עם זאת, הוא יודע שהתנהגותו שגויה מבחינה מוסרית, באומרו כי "לא ניתן לקיים חברה שבה כולם מתנהגים בלילות בדרך שלי". יותר מכך, אלכס אפילו עוצר לתהות בנוגע למוטיבציה ולמניעיהם של האנשים אשר רוצים לשנות אנשים כמותו. הוא מעיד כי לא יפריע לרצונם להיות טובים, אך הוא בוחר באפשרות השנייה.

בלילות, מטיל אלכס אימה על השכונה יחד עם חבורתו: ג'ורג', פיט ודים. על אף היותו הצעיר שבחבורה, אלכס הוא הנבון ביותר, ומציין את עצמו כמנהיג הכנופיה עמה הוא מבצע מעשי עבריינות שונים, כמו: שוד, פריצות וגניבות, תקיפות, אונס והשחתה. מדי ערב, מתכנסת החבורה בבר הקבוע אותו היא פוקדת: ה"קורובה" (פרה), שם הם שותים לשוכרה משקאות אלכוהוליים המהולים בכוס חלב ומתכננים את הפשעים הצפויים לאותו הערב. תפאורת הבר היא ביטוי סקסיסטי מובהק בו בובות הנשים בלבושן הסאדו-מזוכיסטי הן ביטוי למיניות יתר שעניינה הוא הגשמת הפנטזיה הגברית. ואמנם אכן מדובר באובייקטים, אך יחסו של אלכס וחבריו כלפיהן מגלם החפצה וסוציופתייות אשר באים לידי ביטוי גם ביחסו לנשים אמיתיות.

הסרט רווי בסצנות המציגות אלימות קשה, אך אחד האירועים הקיצוניים ביותר בסרט הינו הסצנה שהובילה לכך שאלכס נתפס ונעצר על ידי המשטרה. בסצנה זו, אלכס וחבריו פורצים לביתה של אישה עשירה ומבוגרת, גברת חובבת חתולים. אלכס תוקף אותה באמצעות פסל של איבר מין גברי ואחרי שמשתעשע בה, הוא גורם למותה. בעקבות אירוע זה, אלכס נופל בידי המשטרה שאוסרת אותו ושופטת אותו ל-14 שנים בכלא. אירוע זה מדגים את התנהגותו קרת הרוח וחסרת החרטות והעכבות של אלכס.

אבחנה אפשרית להתנהגותו של אלכס דה-לארג'

אלכס מפגין התנהגות אנטי-חברתית בדרכים שונות: הוא מושחת מבחינה מוסרית, מערכות היחסים שהוא מעורב בהן פגומות, הוא חסר בושה או אשמה, הוא בעל נטייה חזקה לשקרנות, הוא אינו מציית לחוק או לקודים המקובלים, בנוסף לכך, הוא מכור לשימוש בסמים ובאלכוהול.

התנהגותו ומעשיו של אלכס מעידים על חוסר רגישות וחוסר אכפתיות לכאבם של אחרים, בכך הוא מגלם קווי אישיות פסיכופתית ומשמש כאב טיפוס להפרעה זו. עם זאת, יש לציין כי "פסיכופתיה" איננה אבחנה המאושרת על ידי אף ארגון פסיכיאטרי. מבחינה רשמית, המונח מקביל להפרעת אישיות אנטיסוציאלית אשר מוגדרת על ידי ה-DSM-IV-TR. עם זאת, הבדל מרכזי בין שני ההפרעות הינו זה שהפרעת אישיות אנטיסוציאלית מתייחסת למאפייני התנהגות בעוד שפסיכופתיה נוגעת למאפיינים אישיותיים.

האבחנה של הפרעת אישיות אנטי-חברתית כוללת שני מרכיבים: הפרעה לאחרים תוך התעלמות מוחלטת מזכויותיהם או רגשותיהם, כמו גם קיומה ונוכחותה של ההפרעה טרם גיל 15. בנוסף לכך, ההפרעה צריכה לענות על 3 מאפיינים לפחות מתוך הרשימה הדרושה לאבחון: מעבר חוזר ונשנה על החוק, שקרים ומרמה, אימפולסיביות, אגרסיביות, חוזר זהירות לביטחון האישי ולביטחונם של אחרים, היעדר חרטה (Hare, & Hart

Harpur, 1991). התיאור הקליני של פסיכופתיה קודם לאבחון DSM-IV-TR של התנהגות אנטי-סוציאלית. פסיכופתיה היא הפרעת אישיות בה האדם חסר כבוד לאחרים ולכללים החברתיים (Woodworth & Porter, 2002). זאת לאור העובדה כי גם רגשותיהם החיוביים וגם רגשותיהם השליליים של אנשים הסובלים מהפרעה זו הם מוגבלים בביטויים.

אחד ממאפייני התנהגותו הבולטים של אלכס הוא הסטייה, כאשר זו נוגעת לסטייה מן הנורמה החברתית כמו גם לסטייה מינית. לאורכו של הסרט, אלכס מפגין את צידו הסוטה